

PORTRÉT BÁSNÍKA JOSEFA VÁCLAVA SLÁDKA

Verše vybral a sestavil dr. Vladimír Kovářík / Hudba Jan Hanuš

stereo 1 18 1470

1. STRANA

[1] Prolog — ČÁST PRVNÍ: JISKRY NA MOŘI

[2] U Michiganu — [3] Na hrobech indiánských — [4] Bratřím v dáli

ČÁST DRUHÁ: SLUNCEM A STÍNEM

[5] A láska má tě neděsí? — [6] Mé písně — [7] Dva andělé — [8] Píseň — [9] Jaro v zimě —
[10] Tichounce, zticha — [11] Mezi květy — [12] Pohádka — [13] Jeseň — [14] Zimní píseň —
[15] Život — [16] Z osudu rukou

2. STRANA

ČÁST TŘETÍ: SKŘIVÁNČÍ PÍSNĚ

[17] Matičce — [18] Vlačstovky táhnou — [19] Sluníčko — [20] Chaloupka — [21] Na saních —
[22] Až se jaro vrátí — [23] Král Honza — [24] Domov

ČÁST ČTVRTÁ: ČESKÁ PÍSEŇ

[25] Je proti nám — [26] Nejsme sami — [27] Májová — [28] Kyklop — [29] České znělky —
[30] Rodné brázdy — [31] Velké, širé rodné lány — [32] Rodné mluvě
[33] Epilog

Recitují

OTAKAR BROUSEK [1, 3, 5, 11, 13—16, 25, 29, 32, 33]

PETR ŠTĚPÁNEK [2, 6, 9, 18, 21, 27, 30]

LUDĚK MUNZAR [4, 7, 8, 10, 17, 24, 26, 28, 31]

Ve Zbirohu se v říjnu roku 1845 narodil, ve Zbirohu v červnu roku 1912 zemřel. Rodný kraj hluboce poznamenal jeho život i tvorbu. Syn zednického mistra a pekařské dcerky lnul vroucí láskou k rodičům, k domovu, k přírodě, k lidovým tradicím Berounska, k prostému člověku a jeho práci. Odešel na studia, ale i v Praze zůstal rodovým venkovanem, a zůstal jím i tehdy, když se vydal daleko za moře, do Ameriky, tehdy vysněné země volnosti a občanských svobod. Líbilo se mu tam, občanu rakousko-uherské říše a českému vlastenci, jehož národ se těžce vybavoval z tvrdých následků bachovského absolutismu. Líbilo se mu v Americe tak dlouho, dokud nepoznal na vlastní oči a z přímého styku s indiánským lidem, na čem spočívá ona svoboda a onen blahobyt: na krvi Indiánů, kterou po desítky let chladnokrevně prolévali bezohlední kolonizátoři, na hrobech vyvražděných kmenů, na bídě denně stoupající. Analogie se nabízela a Sládek mocně zatoužil po domově, po bratřích v dáli. Vrátil se, ještě nějaký čas zatoužil po domově, po bratřích v dáli. Vrátil se, ještě nějaký čas tápal až konečně existenčně zakotvil jako středoškolský profesor. Všechny volný čas věnoval literatuře, redigování almanachů, časopisu Lumír, předkládání z cizích jazyků i vlastní tvorbě. Druh Vrchlického, Zeyerův, Nerudův zaujal brzy osobitostí své poezie i svým charakterem. Neokázalý, neoslňivý, nepatetický, prostý jako skřivan z českých polí, zpíval jen o tom, co hluboce prožil a procítil, co prošlo jeho srdcem a jeho myslí.

Vytvořil hlubokou, mužnou poezii intimní. Vyzpíval štěstí mladé lásky, ještě trochu v tónech hálkovských, ale záhy poté poznal žal nad ztrátou mladé manželky, s níž prožil sotva rok života, i nové štěstí, když poznal druhou ženu, která pak věrně provázela jeho kroky až do stáří. Zde už připomene Sládek spíše Jana Nerudu než Hála, ale jen základním laděním, základním přístupem, plachostí, ostychem, ale zároveň vroucností a čistotou citu, v kterém objevuje nové, trvalejší kvality, čím více se blíží podzim a zima života. V té době byl Sládek

DAGMAR SEDLÁČKOVÁ [6, 12, 19, 22]

JIŘINA PETROVICKÁ [12, 20, 23]

KOMORNÍ ORCHESTR řídí LIBOR HLAVÁČEK

Režie JIŘÍ ŠRÁMEK

nemocný a žil ve zbirožské samotě. Nemoc, která mu ztrpčila patnáct let života, nevedla k bolestísnství. Básník nesl svůj osud mužně, zahloubával se do sebe, přemýšlel o smyslu a poslání lidského života a v duchu své náboženské víry se podroboval bez reptání všemu, co osud přinášel. Vyzpíval to vše v melodických písních, které nejsou nikdy mnohomluvné, nikdy sentimentální.

Hledal životní klady, o které by se mohl opřít. Objevoval je, ne hned a ne snadno. Nalezl je v rodném Berounsku, v lídech, kteří tam žili a vzdělávali zděděná pole, v jejich vztahu k životu a půdě, v jejich názorech, v jejich písních a pohádkách. Viděl klady v přírodě, proměnlivé, mnohotvaré a věčné, a pozorné sledování přírodního dění mu bylo velkou posilou v dobách, kdy cítil, že se blíží konec jeho života: není v tom nic hrozného, je to přírodní zákon, kterému podléhá všechno a všichni. Sládek byl člověk laskavého srdce. Proto nacházel životní klady v hlubokém soucítění se všemi, jejichž život byl klopotnou cestou za kusem chleba; znal je, byli mu blízcí a dovedl je vypořádat v drobné epice. Pomoci jim nedokázal. Viděl a věděl, že společnost se čím dále tím více třídně diferencuje, tušil, že právě tyto rozpory jsou příčinou lidské bídy, ale přijímal to jako fakt, jako přírodní zákon. Jeho hrdinové snášejí bídu s pokorou, jen zřídkka se ozve nespokojený hlas, jen náznakem se objeví motiv možné vzpoury. Sládek nebyl nikdy hlasatelem revoluce. Hrdinou jeho srdce byl sedlák, vždy znovu a znovu pilně vzdělávající půdu a skrápějící ji svým potem. Zdálo se mu, že právě on je nejsvobodnější, nejspravedlivější a také nejvěrnější rodné zemi. Proto také oslavil jeho práci, jeho život, jeho myšlení verší, které patří k nejkrásnějším ze Sládkova díla.

Nejšťastnějším obdobím lidského života bylo Sládkovi dětství. Laskavý otec jediné dcerušky byl první z českých básníků, který

dovedl napsat dětem celé knihy zpěvné, hravé a vtipné poezie, říkadel, popěvků, písniček; vešly už do povědomí dětských čtenářů a neprestaly zvučet ani po generacích.

Byl neústupný ve své víře v český národ a nesmiřitelný k jeho utlačovatelům. Znal české dějiny, miloval je a chápal je jako stálý boj za ideál svobody, za kladné životní hodnoty a proti všemu, co člověka, národ, lidstvo udržuje v porobě a nesvobodě. Ve verších s touto motivací, které se objevují téměř ve všech Sládkových sbírkách, jsou tyto české zpěvy v různých citových polohách, od vzdorného popěvku až po mohutný hymnus, v němž se Sládkův vždy trochu zastřený hlas zvedá k mocnému patosu. V Sládkově víře v národ a v jeho lásce k vlasti není však ani stín proslulého buržoasního nacionalismu, kterému myšlenka národní byla jen vítaným pláštíkem k obratnému zastírání vlastních, národu i lidu nepřátelských úmyslů těch, kteří se právě koncem století stále tvrději dostávali k moci. Sládkův boj za národ je boj za spravedlnost, Sládkova víra v jeho dobrou budoucnost je v přesvědčení, že žádné bezpráví nemůže trvat nekonečně, a jeho láska k domovu je stále provázena nepředstíranou úctou ke všemu, co v jakékoliv oblasti civilizace a kultury vytvořilo lidstvo v průběhu věků.

Čteme-li dnes Sládkovy verše, posloucháme-li je v dnešní interpretaci, je dobře si uvědomit, že jde o dílo velkého básníka, který opustil tento svět před šesti desetiletími a první verše napsal před celým stoletím. Byl synem své doby a ohlasy této doby zaznívají z jeho veršů. Nedovedl se přetvařovat, vše, o čem psal, bylo prožito a procítěno. Nedokázal, jako tolik básnických epigonů těchto let, s formální dokonalostí a povrchním umem zazpívat o čemkoli. Nechtěl oslňovat, nehyřil překvapivými básnickými obrazy, netvořil ležce a k tomu, co napsal, byl přísně kritický. První Sládkova kniha je z roku 1875, poslední z roku 1909. Za 34 let vzniklo osmnáct knih veršů; vejdou se do dvou svazků včetně překladů z poezie angloamerické, severské a ruské. Doplňuje je 33 svazků her Shakespearových, které Sládek přeložil s takovým citem, že se k nim znovu vracíme i dnes, když máme táž díla v překladech novějších a jazykově modernějších.

Ale nedocenili bychom Sládku, kdybychom ho četli a poslouchali jen jako básníka minulosti. Skutečně velká poezie nemůže být jen záležitostí pietních návratů, když si připomínáme životní výročí tvůrce. Nemůže být jen dokladem, jak žili a myslili a cítili ti, kteří byli před námi. Poctivost, velikost a důslednost jejich usilování je třeba měřit tím, co dokázali v době, ve které žili, a jak pomáhali svou tvorbou v tehdejších i budoucích boji za nový svět, i tím, jak mluví k nám.

Josef Václav Sládek obtoží před tímto měřítkem se ctí. Byl poctivý dělník v životě i díle, dokázal překonat malost a malichernost a říci to, co bylo třeba říci, bez předstírání a z hlubin svého poctivého srdce.

Představuje v naší poezii 19. století krásný typ básníka zakořeněného v půdě domova, upřímně vlasteneckého, avšak s výraznými rysy internacionálního chápání základních otázek životních hodnot, z nichž svoboda člověka, volnost národa a bratrství lidí dominuje v celém jeho díle. Je prostoupen láskou k domovu a k lidem, kteří v něm žijí, a dovede obojí vyjádřit formou, která je jím nejbližší a nejmilejší — zpěvnými tóny, které jsou odposlouchány z lidové písně, aniž ji napodobují. A je to opravdový muž mezi básníky, který umí mluvit o svých citech, vzácných radostech i trvalých bolestech s plachostí tichého člověka, ale také s úspěšnou přesností znalého mistra, který se dovede záměrně omezit v rozletu, když myslí na budoucí dílo.

Josef Václav Sládek je živý básník. Jeho verše mluví k člověku dnešní doby zvukem dobrého kovu.

Dr. Vladimír Kovářík

Hudební režie Jan Vrána

Zvuková režie ing. Adolf Řípa [poezie] a Jiří Očenášek [hudba]

Střih a mixáž Jiří Bartoš [poezie] a Vladimír Kraffer [hudba]

Nahráno 17. ledna — 24. dubna 1972

v pražských studiích Lucerna [poezie]

a Domovina [hudba]

© Dr. VLADIMÍR KOVÁŘÍK 1974

COVER © HELENA PĚKNÁ 1974